

KITUKASVUA VARJOISILTA KUJILTA

Huono-osaisia löytyy maastamme joka lähtöön. Huono-osainen ei ole tänä päivänä välttämättä edes köyhä sanan perinteisessä merkityksessä. Maamme todellista ryysyköyhälistöä edustanevat esimerkiksi vangit. Vankilamme täyttyvät nakkivarkaan tasoista miehistä, jotka ovat omaksuneet ns. rikollisen elämäntavan. Osa heistä on moniongelmaisia, lievästi mielisairaita tai kehitysvammaisia, alkoholisoituneita tms. He ovat sosiaalisissa suhteissaan varsin ”kömpelöitä” ja estyneitä. Siksi rangaistusta, joka on sosiaalinen eristys, ei juuri voi kutsua vankeinhoidoksi. Tuo sosiaalinen estyneisyys vain tuntuu kasvavan. Tämän omalla tavallaan todentaa myös runoilijana tunnetun Liisa Laukkarisen dokumenttiromaani ”Veli”, joka on kertomus vapautuvasta vangista Velistä ja hänen tukihenkilöstään Liisasta. Liisa ei ole minkään viranomaisen käden jatke, vaan vapaaehtoinen lähimmäinen, joka silkasta uteliaasta auttamisen halusta on valmis käytännön tekoihin ihmisen hyväksi. Hänen lähimmäisenrakautensa ei ole vain maailmaa syyleileviä sanoja. Vapaaehtoisena auttajana hän yrittää toteuttaa myös vapautuvan vangin unelmaa paremmasta elämästä järjestämällä pienen metsämökin Velin asuttavaksi. Jossakin vaiheessa Velin kumppaniksi mökkiin asettuu nainen. Sitten löytyy kissa. Ja

koira. Ja ystävättärelle löytyvät kangaspuut. Ikkunalla alkavat kukkia pelargoniat uutta perhe-elämää.

Yhtäkkiä pelargoniat ikkunalla kuolevat. Idylli on kuollut ja mökki toivottoman tyhjä. Veli on lähtenyt ajeltamaan. Itsenäisen elämisen yritys muuttuu viinanhöyryiseksi persmäeksi kohti ammattiauttajien hoivaavia käsiä. Siellä voi heittäytyä avuttomaksi. Laukkarisen kirja kertoo vapautuvan vangin riuhtomisesta omassa kaaoksessaan ja siitä, miten avuton yksityinen auttaja on, kun eriytyneet auttamisorganisaatiot elävät omaa elämänsä. Mutta sellaista pallotteluahan se on ollut Velin ja hänen kaltaistensa elämä. Kun on heitetty maailmaan sellaisella kierteellä, niin monestakaan reviiritietoisesta viranomaisesta ei ole kiinnittotajaksi. Ilkeästi yleistäen voisi sanoa ohje- ja johtosäntöjen kieltävän sellaisen. Vain poliisi tuntuu olevan tämän kirjan ainoa ajan tasalla oleva viranomainen, mutta se tunteekin Velin todellisuuden kokemuksellisesti. Eri tavoin kuin esimerkiksi kirjan uusprofessionaalia ammattia edustava koulutus- ja itsetietoinen psykologi. Entä me muut, tavalliset ihmiset? ”Nämä yhteiskunnan hyvät laitokset, omat ja itse maksamamme. Ne tuntuvat olevan lasin sisässä. Elävät omaa itsetarkoituksellista elämänsä, kuluttavat omaan sisäeritykseensä tarvitsemansa

määrän inhimillistä hätää ja siitä hyvästä antavat ulospäin turvallisen kuvan niin, että ainakin ne, jotka eivät joudu näihin kiittäviin laitoksiin oma-kohtaisesti tutustumaan, voivat elää rauhassa omaltatunnoltaan: onhan meillä kutakin ongelmaa varten oma instituutio. Mitä muka tarvitaan?”

Nimimerkki Nikki Pitkäsillan ”Kujakatit” tarjoaa vangin elämänpääpiiriin naisnäkökulman, vangin vaimon kokemusta tuosta rikollisesta alakulttuurista, joka on hyvin miehinen. Vauhti on kovaa ja ihmisiä menee ja tulee Nikin elämässä, jonka täyttävät kännit, pahoinpitelyt, kuivilla olot, poliisi-kuulustelut, pettymykset, keikeilut eri aineilla jne. Kirjoittaja ei tunteile eikä analysoi tunteitaan. Ehkä kysymys on juuri siitä, ettei katuojassa ole varaa sitoutua tunteisiin. Kaveri saattaa olla huomenna kuollut tai ainakin linnassa. Ja kuitenkin on ”kuulluttava” jollekulle, ettei olisi muille miehille pelkkä ”persereikä”. Katu panee keskittymään vain itseensä, sillä se on sosiaalinen viidakko ja sen mukaan siellä on eletävä, jos aikoo elää. Silloin tällöin tekstissä häivähtää lämpimiä solidaarisuuden tunteita, mutta vain satunnaisesti.

Lopultakin kuvaavinta tälle elämälle on kirjan loppuun laadittu luettelo ihmisistä, joihin kirjassa törmää. Suurin osa heistä näyttää kuolleen tai muuten kadonneen.

”Lakkaisit toivomasta ihmi-

siltä hyvää, lakkaisit toivomasta kiitollisuutta. Mikään ei kiitä; mikään ei kestä; hyvyys palaa poroksi; ystävyys ei uusi.” Tähän Catulluksen runositaatiin, jota Timo Sandberg käyttää kirjansa yhtenä mottona, voisi pelkistää niin Nikin kuin Velinkin elämänlangan vai kutsuisiko sitä pajunköydeksi. Joka tapauksessa tuolla sitaattilla piirretty Sandbergin kirjan päähenkilön, ikääntyvän poikamiehen Arvon, sielunmaisema. Häneen on sovellettu kasvatuksessa ”poltetun maan” taktiikkaa. Arvo toimii kaatoapaikan vartijana ja kerää työssään kaikenlaista mahdollista ja mahdotonta tavaraa Uuden syntymän kotiinsa. Hän asuu tätä majaan yhdessä kaatoapaikalta löytämänsä lommootuneen mallinukun kanssa, jolle hän löytämänsä nauhurin välityksellä kertoo elämäntari-

naansa. Siinä naista ei ole tavaroitu, se on tavara. Silkkää muovia ja kuitenkin juuri hänelle monet pettymykset kokenut Arvo elämäänsä elää. Samalla tulee karikatyyrinä kerrottua, miksi me tavaramme rakastamme. Arvon maailma on esineistyneen kova, vaikkakin hyvää tarkoittava. Arvo on rakastunut romuihinsa niin epäinhimillisesti, että se vaikeuttaa jo inhimilliseltä.

Hänen rakentamansa idyllin särkee kuitenkin laitapuolen kulkija Susanna, joka eksyy ryyppyreissullaan Arvon suljettuun ja hyvin omalakiseseen maailmaan. Susanna on viinala käyvä ja jossain syvällä vielä ihmisten läheisyyden turvallisuutta etsivä, mutta toisten hyväksikäyttämä nainen. Tosin jo miltei elämän sukupuolottomaksi kuluttama. Hänen perässään seuraavat Usko Toivo

ja Maisteri. Kaksi eri tavoin sielultaan haavoittunutta idealistia viinamäeltä. Kaikessa reisuudessaan he tuovat jotain inhimillistä Arvon tavaramaailmaan.

Jotenkin nämä kirjat luettuun huomaa, miten etäällä toisistaan kulkevat inhimillinen hätä ja erilaiset hätää poistamaan tarkoitettut instituutiot.

LIISA LAUKKARINEN
VELI
TAMMI 1991
NIKKI PITKÄSILTA
KUJAKATIT
VAPK 1991
TIMO SANDBERG
UUDEN SYNTYMÄN KOTI
KARISTO 1991

SEPPO HELMINEN

ETANOLISTIN ELOONJÄÄMISOPPIA

”**Korviketunteisuus** (co-dependency, 'läheisriippuvuus') on määritelty Yhdysvalloissa tutkittaessa alkoholistien aikuislapsia. Tästä psykokausaliteettisesta ilmiöstä, joka tuottaa hyvinvointiin ja demokratiiaan huonosti sopeutuvia ihmisiä, on toistaiseksi niukasti kirjallisuutta suomen kielellä”,

kirjoittaa Seppo Sydänkoski (nimimerkki) omakustanteensa esipuheessa. ”Päihdeperheessä lapsen kohtelu riippuu aikuisten tunnetilasta, ei niinkään lapsesta itsestään. Herkkä itsensä ilmaiseminen voi synnyttää vanhemmissa yhtä hyvin raivoa, pilkkaa kuin kyyneliä. Lapsi oppii torjumaan

tunteitaan. Hänen turvansa ja arvonsa riippuvat kyvystä samastua läheisten tunteisiin ja käyttäytyä niiden pohjalta. Näin lapsi perii päihteenkäyttäjän tunneasenteet; arvottomuuden, salailun, häpeän ja niiden *remakat* käänneistunteet.”

Sopii kysyä, voisiko lapselle